

Ophrys apifera Hudson in Zeeland

C. Sipkes
(Rockanje)

De bijenorchis (*Ophrys apifera*) vond ik voor het eerst in 1916 in een bos bij Breskens. Als gemobiliseerde in Schoondijke hoorde ik via via van een 'biënbloem', die in het bewuste bos zou voorkomen. Daar vond ik ze dan ook: 80 mooie planten met lange trossen, enigszins gerekte door de schaduw van het hoge geboomte. Ook *Platanthera bifolia* subsp. *chlorantha* groeide in het bos, dat met zijn kalkrijke kleibodem een gunstige groeiplaats voor orchideeën bleek. Even na de Eerste Wereldoorlog werd het bos gerooit en verdwenen de orchideeën. Eerst in de jaren zeventig zag ik de bijenorchis in Zeeuwsch-Vlaanderen terug, toen A. Paridaen (St. Kruis) mij een flink aantal bloeiende planten wees langs de provinciale weg bij IJzendijke.

Volgens Hattink (1985) komt *O. apifera* in Nederland thans vrijwel uitsluitend in Zuid-Limburg en Zeeland voor. In het duingebied noordelijker van Zeeland, waar de soort vóór 1950 in diverse uurhokken is gevonden, is zij thans verdwenen, behalve op Voorne. Het voorkomen in Zeeland – sinds 1950 in minstens acht uurhokken – is niet zo vreemd te noemen vanwege de relatief hoge wintertemperatuur in deze provincie. Bijna alle *Ophrys*-soorten komen namelijk met hun rozet reeds in het najaar boven de grond. Het is dus geen wonder dat ze in strenge winters, indien er geen sneeuw ligt, doodvriezen. De bijenorchis vertoont dus duidelijk een zekere voorkeur voor het zuidwesten van ons land met zijn zachte winters. Zelfs in de streek van Boulogne-sur-Mer (Noord-Frankrijk) was de winter van 1939-'40 noodlottig voor deze overwegend Zuid- en Middeneuropese soort, omdat na zeer zacht weer in november de decembermaand felle koude bracht zonder sneeuw.

De nieuwe vindplaats in Zeeuwsch-Vlaanderen langs de provinciale weg bij IJzendijke moet duiden op een nieuwe vestiging, omdat de weg pas was aangelegd. Hetzelfde geldt voor recente vindplaatsen bij Amsterdam (De Beurs, 1983) en bij Zierikzee, bij Wolfartsdijk en bij het verkeersknooppunt St. Anna, zuidelijk van Terneuzen. Dit is overigens niet zo vreemd: orchideeën, ook de *Ophrys*-soorten, zijn in vele opzichten pioniers. Zij zaaien zich bij voorkeur uit in omgewerkte grond, bij groeven of in jonge duinvalleien met schrale begroeiing. Het fijne zaad kan van ver worden aangevoerd. Natuurlijk moet de schimmel, waar de orchidee niet buiten kan, aanwezig zijn, maar dat is meestal wel het geval.

Wordt de vegetatie te dicht, dan verdwijnen ze weer, maar ook als geen verruiging optreedt is het opgevallend dat zonder verklaarbare oorzaak orchideeën ergens wegblijven of massaal terugkomen. Wordt er een nader onderzoek ingesteld dan blijkt er mest gestrooid, was er een muizenplaag, zoals in de Betuwe na een ruilverkaveling met opzettelijke verlaging van het grondwater. Konijnen zijn vooral schadelijk voor soorten met winterrozetten en soms vindt men kuiltjes als bewijs dat de planten zijn uitgegraven door een 'plantenliefhebber'.

Om groeiplaatsen te behouden is maaien en afvoeren van het maaisel in september-oktober gunstig. Aan te bevelen is een trekker met brede banden zodat er geen sporen

worden gemaakt. Een optimale stand van het grondwater, als men die in de hand heeft, is ook nuttig, maar dit geldt vooral voor de moerassoorten in ons land met handvormige knollen. Die met ronde knollen, zoals de bijenorchis, sterven bovengronds af in juni en doorstaan daarna droogte.

Gezien het bovenstaande is grondverzet een gunstige omstandigheid voor vestiging van de bijenorchis, vooral indien de bodem kalkhoudend is. Door de toenemende belangstelling voor de inheemse flora zullen nieuwe groeiplaatsen eerder worden gesignaleerd dan voorheen. Voor geheel Nederland is die groeiende belangstelling het 'Heimans en Thijssen-effect'. En voor Zeeland in het bijzonder het 'De Visser-effect'.

Literatuur

Beurs, K. de, 1983. Opzienbarende vondsten van orchideeën in Noord-Holland. *Natura* 80, p. 199-201.

Hattink, Th.A., 1985. *Ophrys apifera* Hudson, in J. Mennema, A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate, Atlas van de Nederlandse Flora 2. Utrecht.

***Ophrys apifera* Hudson in the province of Zeeland**

The occurrence of *Ophrys apifera* in the province of Zeeland is explained by the relatively high temperature in winter, as the rosettes are sensitive to frost.